

SŁAWOMIR KARP

ORCID: 0000-0002-6822-4831

**JAN EMANUEL KARP (OK. 1706–1737),
WOJSKI GRODZIENSKI.
NOTA BIOGRAFICZNA**

DOI: 10.15290/sp.2020.28.03

Abstrakt. W artykule przedstawiono postać Jana Emanuela Karpia, zamożnego posesjonata z powiatu grodzieńskiego, aktywnego działacza publicznego, uczestnika wielu tamtejszych sejmików, a nawet dyrektora jednego z nich. Był on też posłem na sejm elekcyjny (1733) i deputatem do Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Słowa kluczowe: Karpowie, Kalinówka, Karpowicze, Lipsk Murowany, województwo podlaskie i powiat grodzieński w XVIII w.

Abstract. The article is dedicated to the figure of Jan Emanuel Karp, a wealthy landowner of the Grodno county, a public figure, and a participant in many (and president to one) local parliaments. A member of the Electoral Parliament, he also served as a judge for the High Tribunal of the Grand Duchy of Lithuania.

Key words: Karp family, Kalinówka, Karpowicze, Lipsk Murowany, Podlaskie Voivodeship and Grodno county in the eighteenth century

Jan Emanuel był jednym z dwóch synów¹ Stanisława Antoniego Karpia, podkomorzycy ziemi bielskiej² i Konstancji Elżbiety Jundziłłówny h. Łabędź córki Krzysztofa Wiktoryna (Wiktoriana) Jundziłła, sędziego ziemskiego grodzieńskiego, a od 1716 r. marszałka tego powiatu. Trudno dziś dociec, która

1 Brat Karol zmarł w młodym wieku przed 25 września 1719 r. Jedyny raz wzmiankowany w sporządzonym (tego dnia) w Hołynce zapisie Krzysztofa Wiktoryna Jundziłła, marszałka grodzieńskiego, stąd nic więcej o nim nie można powiedzieć. Vide: Lietuvos valstybes istorijos archyvas, Vilnius, [dalej: LVIA], SA 14805, k. 1289.

2 Najmłodszy spośród czterech synów podkomorzego Józefa Eliasza Karpia (1630–1687). Zrodzony z jego drugiej żony Anny z Dunin Karwickich (zm. 1687) *primo voto* Krzysztofowej Potockiej, podczaszyny WKL. Szerzej o tej postaci: S. Karp, *Stanisław Antoni Karp (ok. 1679–1719), podkomorzycy ziemi bielskiej. Nota biograficzna*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne” 2020, nr 53 (w druku).

z pierwszych dwóch żon Jundziłła, tj. Elżbieta Anna Dołmat Isajkowska *primo voto* Adamowa Chreptowiczowa, wojewodzicowa nowogródzka czy Domicella Komodzińska była jej matką³. Pomimo aż pięciokrotnego wstępowania w związki małżeńskie ojca Konstancja Elżbieta była jedynaczką. W każdym razie spośród ewentualnych innych dzieci tylko ona osiągnęła wiek dorosły.

Jan Emanuel urodził się ok. 1706 r. Ponieważ pochodził z zamożnego domu szlacheckiego, możemy się domyślać, że od początku otrzymywał należyte wychowanie i edukację. Potwierdza to także informacja o naukach przebytych w „cudzych krajach”⁴. Niedługo po 25 września 1719 r. stracił ojca. W tej sytuacji cały ciężar obowiązków rodzinnych przejęła matka. Szczęśliwie należała do zaradnych kobiet. Przede wszystkim zadbała o stan finansów rodziny, szybko oczyszczając majątki z wszelkich obciążeń. W pierwszym rządzie spłaciła mężowskie długi wobec Samuela Łazowego, wojskiego grodzieńskiego, powinowatego i przyjaciela rodziny⁵. Następnie między innymi dzięki niemu poszerzyła stan posiadania nabywając od Franciszka Karpia (1694–1756)⁶, jezuitę grodzieńskiego, stare rodzinne dziedzictwo Brzostowicę Murowaną w powiecie grodzieńskim⁷. Było ono w rękach Karpiów od 4 lipca 1611 r.⁸ W sumie zasób rodziny nie był mały. W jego skład ze strony ojca wchodziły: Kalinówka (7 dymów), Karpowicze, Stara Wola na Podlasiu oraz Narewka (wsie Grodzisk, Mikłaszewo, dwór i wieś Siemianówka)⁹ na Grodzieńszczyźnie. Po kądzieli – na mocy donacji

³ *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego spisy*, t. II: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, [dalej: UWKL, t. II] red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz *et al.*, Warszawa 2009, s. 284.

⁴ LVIA, SA 485, k. 915.

⁵ Ojciec Tomasz Władysław Łazowy, podczaszy mścisławski był długoletnim zaufanym druhem Józefa Eliasza Karpia, podkomorzego ziemi bielskiej dziada Jana, wojskiego grodzieńskiego. Natomiast Samuel Łazowy z Elżbiety Karpiówny, córki Krzysztofa Ubalda Karpia, podkomorzycy ziemi bielskiej miał jedynaczkę Franciszkę. W pierwszym małżeństwie była za Marcinem Połubińskim, chorążym słonimskim, a w drugim za Tadeuszem Jundziłłem, podkomorzym grodzieńskim. Stąd później Jundziłłowie również pretendowali do spadku po zmarłym Janie Emanuelu. Vide: LVIA, SA 479, k. 807v.

⁶ Syn Krzysztofa Ubalda Karpia, podkomorzycy ziemi bielskiej przyrodniego starszego brata Stanisława Antoniego. Jego legaty dla jezuitów grodzieńskich opłaciła Karpiowa. Ogółem wynosiły 30 000 zł.

⁷ LVIA, SA 485, k. 915.

⁸ S. Karp, *Józef Karp, (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski – rys biograficzny*, „Studia Podlaskie”, 24, 2016, s. 12–14.

⁹ Wyprocesowana od spadkobierców zmarłej ciotki Konstancji z Karpiów Aleksandrowej Rusieckiej, kasztelanicy mińskiej.

marszałka Jundziłła dokonanej 25 września 1719 r. w Hołyńce¹⁰ – dysponowali dobrami: Lipsk Murowany z folwarkiem Wnukowszczyzna i miasteczkiem Hołyńka (wsie Ki[o]siczany, Bortniczany, Przykupie) oraz Żłobowszczyzną¹¹ wycenioną na 30 000 zł, a także zastawnymi w kwocie 16 000 zł Raczkami¹². Wszystkie należały do powiatu grodzieńskiego. Z kolei w powiecie wołkowyskim mieli zastawne za 15 000 zł Kuźmicze¹³ (wieś Weřejki, folwark Łubki). Nieco wcześniej darczyńca przekazał ojcu Jana Emanuela 500 talarów i 500 czerwonych złotych oraz 20 000 zł. Środki te posłużyły do zakupu Brzostowicy Murowanej oraz spłaty ciężących na niej zobowiązań. Skądinąd wiemy, że jeszcze 20 kwietnia 1712 r. w Żłobowszczyźnie Jundziłł scedował im wartą 3 000 zł wieś Andrusze (Ondrusze)¹⁴ łącznie z sumą 2 000 zł za chłopów pobranych z Kuźmicz¹⁵ od Walentego Dominika Tańskiego¹⁶, cześnika sochaczewskiego. Oprócz tego matka dysponowała jeszcze zastawną Witkowszczyzną wartą 48 000 zł¹⁷ i Liszkami¹⁸ w powiecie grodzieńskim. Natomiast nowo nabyta Brzostowica Murowana w 1690 r. z wsiami Brzostowiczany, Dołbienki, Koleśniki, Kordziki, Kowale, Ogrodniki *alias* Pod[ch]mielniki, Piennica, Podbohonniki i Golnie liczyła 50 dymów¹⁹.

¹⁰ Donację przyznaną przed sądem ziemskim grodzieńskim 11 października 1719 r. pieczętowali: Daniel Wyhowski kasztelan miński, Jan Zygmunt Wall (von Wahl), chorąży grodzieński i Samuel Łazowy, wojski grodzieński. Widymus z ksiąg grodzkich grodzieńskich wydano 25 stycznia 1738 r. Vide: LVIA, SA 14805, k. 1288–1289v.

¹¹ Nabyta od Jana Antoniego i Joanny z Wołłowiczów Massalskich, starostów grodzieńskich z warunkiem zwrotu 1000 talarów starościcowi Michałowi Massalskiemu. Po zgonie starostów ich prawa przejęli Aleksander i Katarzyna z Wołłowiczów Uni[e]chowscy, sędziowie ziemscy mińscy.

¹² Przejęte od Stefana Kurowicza, strażnika trockiego.

¹³ Wzięta od Dobrosołowskiej, chociaż w innym dokumencie wzmiankowano jako kontrahenta Zygmunta Bispinga, stolnika rzeczycckiego.

¹⁴ Wcześniej własność Glińskich.

¹⁵ LVIA, SA 14805, k. 1487–1488v. Świadcowali: Hrehory Józef Kotowicz, łowczy litewski, starosta grodzieński i pułkownik JKM, Krzysztof Micuta, podkomorzy grodzieński oraz Stanisław Antoni Małyszczczyński, pisarz grodzki grodzieński.

¹⁶ Od 1698 r. jego żoną była Krystyna Róźycówna Dobrosołowska córka Barbary Karpiówny, podkomorzycówny bielskiej i Stanisława Teofila (Róźyc) Dobrosołowskiego h. Poraj dziedzica majątku Kurtycze (sic!) pow. wołkowyski.

¹⁷ Pozyskana od Antoniego i Antoniny z Świderskich Krzywzkowskich oraz jego młodszego brata Józefa Izydora.

¹⁸ Okoliczności nabycia tej majątności są nieznane.

¹⁹ *Metryka Litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo trockie 1690 r.*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2000, s. 88.

Po raz pierwszy naszego bohatera odnajdujemy w 1720 r. w Goniądzu. Był jeszcze wtedy niepełnoletni i występował obok matki zamężnej już wówczas za Samuelem Łazowym, wojskim grodzieńskim²⁰. Następnie młodego Karpią odnotowano 7 kwietnia 1721 r. także w Goniądzu. Wspólnie z rodzicielką scedował kwotę 2 000 zł obwarowaną na dobrach Słomianka Walentemu Kramkowskiemu, kanonikowi inflanckiemu i prepozytowi kalinowskiemu²¹. Suma ta wyrokiem sądu grodzkiego brańskiego przysługiwała ojcu Stanisławowi Antoniemu Karpiowi, podkomorzycowi ziemi bielskiej, a Konstancja z synem wykonała jedynie jego ustną dyspozycję. W zamian proboszcz Kramkowski zobowiązał się odprawić w Kalinówce 30 mszy rocznie za rodzinę Karpiów²².

Jan Emanuel Karp lata sprawne osiągnął przed 23 kwietnia 1724 r. Tego dnia w Brzostowicy Murowanej razem z matką zastawił za 14 008 tynfów Narewkę z wioskami Grodzisk i Mikłaszewo. Zastawnikami byli Benedykt i Wiktoria z Massalskich Szwarzowie, kapitanowie JKM. Karpiowie przekazali im także pięciu zastawnych chłopów ze wsi Łuka należących przedtem do ks. Massalskich, a pożyczkę zabezpieczyli na dobrach Brzostowica Murowana i Liszki w powiecie grodzieńskim. Niestety, majątność przekazana Szwarzom była poważnie zrujnowana. Prawdopodobnie sami zastawnicy byli zaskoczeni tak złym stanem, gdzie „mieszkać dla zgniłości budynków” nie było można. Szwarzowie „z wielką swoją niewygodą i nieukontentowaniem” utrzymali się tam przez trzy kolejne lata, choć „nie wybrali należnych im od kapitału intrat”. Poza tym przez cały ten czas toczyli spory graniczne z sąsiadami. Wobec powyższego w 1727 r. wytoczyli Karpiom proces. Wystąpili o zwrot kapitału 14 008 tynfów oraz dodatkowo zażądali 1 300 czerwonych złotych w ramach rekompensaty za poniesione straty. Na wokandzie podkreślili, iż przez nieurodzaj z 1726 r. i panującą we wsi skrajną biedę zmuszeni byli pomagać poddanym. Również fatalny stan budynków w majątku wymagający pilnych i dość kosztownych inwestycji mocno zdrenażował ich kiesę. W efekcie wycofali jedynie 1/3 zainwestowanej sumy. Szwarzowie po trzech nieudanych latach zwrócili się do Karpiów z żądaniem wydania im zgodnie z umową Brzostowicy Murowanej i Liszek. Oczywiście młody Karp i Łazowie nie przystali na tę propozycję. Konflikt między nimi w Trybunale Głównym WKL ciągnął się aż do 1738 r. i nie znamy jego zakończenia.

²⁰ Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANKr.], Zbiór Zygmunta Glogera [dalej: ZZG], sygn. ZZG 41, s. 35.

²¹ *Ibidem*, s. 39–40.

²² Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Kapicjana, pudło nr 123.

W międzyczasie nieurodzaj roku 1736 jeszcze bardziej pogłębił niefortunnych zastawników²³.

10 czerwca 1724 r. w Brzostowicy Drewnianej brat stryjeczny i imiennik Jan Chryzostomowicz Karp zrzekł się na niego praw kolatorskich do tamtejszego kościoła i cerkwi²⁴. Nieco wcześniej podobnej cesji dokonał inny brat stryjeczny Michał Teodorowicz Karp, podstolic podlaski. Następnie 2 marca 1728 r. Jan Emanuel otrzymał zapis kolacyjny kościoła i cerkwi w Brzostowicy Murowanej od małżonków Łazowych i Jana Chryzostomowicza Karpia. Wiemy, że w tej sprawie ogłoszono drukiem specjalną „cytację” po łacinie Romana Łazowego²⁵. Z kolei 16 lipca 1728 r. w Grodnie młody Karp pieczętował wzajemne zapisy matki i ojczyma²⁶.

W tym też czasie jego kariera zaczęła obiecująco kiełkować. 17 kwietnia 1730 r. Karp otrzymał nominację na urząd wojskiego grodzieńskiego. Trzeba podkreślić, iż nastąpiła ona po awansie Łazowego na kasztelana mściławskiego²⁷. A zatem jasno widać, jak skutecznie wspomagał go ustosunkowany ojczym. Równocześnie Karp układał sobie życie osobiste. Jego wybranką była Katarzyna Kotowiczówna herbu Korczak, łowczanka litewska i starościanka grodzieńska, córka Hrehorego Józefa i jego drugiej żony Elżbiety Orzeszkówny, wojszczanki pińskiej²⁸. Jeszcze przed ożenkiem 25 października 1731 r. Jan Emanuel zapisał jej sumę 60 000 zł na Karpowiczach w województwie podlaskim i Lipsku Murowanym w powiecie grodzieńskim. Natomiast Katarzyna w posagu wniosła mu dobra na Grodzieńszczyźnie: Rusotę z dworem w Grodnie do teźże majątności należącym, folwark Szudziałowo oraz 10 000 tynfów ulokowane na majątku Świack. Oboje potwierdzili zapisy 7 grudnia tegoż roku w sądzie grodzkim grodzieńskim. Z tego

²³ LVIA, SA 478, k. 314–315v. Jedna z rozpraw trybunalskich odbyła się 17 września 1737 r.

²⁴ LVIA, SA 77, k. 772–773v. Dokument pieczętowali: Michał Aloizy Sawicki pisarz ziemski wileński, Jan Iwanowicz ciwun grodzieński i pisarz ziemski żmudzki oraz Rafał Szpilowski, cześnik miński i starosta łaryanowski. Jan Chryzostomowicz Karp przyznał zapis 13 tegoż miesiąca przed Trybunałem Głównym WKL.

²⁵ Nacyjonalny historyczny archiw Belarusi [dalej: NGAB], f. 1755, inw. 1, nr 78, k. 968.

²⁶ LVIA, SA 14805, k. 1679v. Tego dnia aktykowano do ksiąg grodzkich grodzieńskich.

²⁷ UWKL, t. II, s. 351.

²⁸ Pierwsza żona zmarła 30/31 lipca 1710 r. 21 grudnia 1698 r. stawił się w obozie pospolitego ruszenia pod Ławnem i Puzewiczami. Z kolei w 1700 r. wziął udział w pospolitym ruszeniu i bitwie pod Olkinikami. Vide: *Olkiniki – Postanowienie Generalne Stanów WXLit. – na Zjeździe Walnym województw y powiatów, pospolitym ruszeniem pod Olkinikami uchwalone, RP 1700, Wilno 1700*. Przed 20 kwietnia 1712 r. pułkownik JKM. Vide: LVIA, SA 14805, k. 1488v. Szerzej o Kotowiczu: J. Gierowski, *Kotowicz Hrehory Józef (zm. 1724)*, Polski Słownik Biograficzny, t. 14, Wrocław 1968–1969, s. 482–483.

względem, iż rodzice panny młodej już nie żyli²⁹ jej sprawami kierował formalny i zarazem naturalny opiekun Michał Orzeszko, marszałek piński³⁰. Młoda para zawarła związek małżeński w niedzielę 11 listopada 1731 r.³¹ Natomiast 23 tegoż miesiąca w Grodnie matka i ojczym zrzekli się na rzecz Jana Emanuela Karpowicz i Lipska Murowanego³². Następnie wojskich odnotowano 27 listopada 1733 r. w Goniądzu³³. Młodzi ponownie dokonali tam wzajemnych zapisów. Wojski potwierdził żonie dożywocie na Karpowiczach i Lipsku Murowanym, a Katarzyna darowała mu połowę Świacka i Rusoty na Grodzieńszczyźnie dodając Buchowicze w woj. brzeskoliteńskim i Żabczyce z folwarkiem Minkowicze w powiecie pińskim³⁴. Następnie 10 grudnia 1733 r. w Brzostowicy Murowanej Katarzyna po raz kolejny scedowała mężowi powyższe dobra³⁵. Zapis ten potwierdziła 2 stycznia 1734 r. w magdeburgii Krynek³⁶. Postawiła przy tym warunek, aby po jej ewentualnej wcześniejszej śmierci Karp wypłacił 5 000 zł karmelitom bosym z Grodna. Klasztor ten bowiem był z „fundacji i kolokacji” jej przodków. Zobowiązała go również

²⁹ Ojciec zmarł między 2 a 12 marca 1724 r. Vide: UWKL, t. II, s. 243, 307, 339, 355.

³⁰ LVIA, SA 14805, k. 1673–1674v. 7 grudnia 1731 r. Jan Karp osobiście podał zapis do ksiąg grodzkich grodzieńskich. Świadkowali znajomi urzędnicy grodzieńscy: podkomorzy Kazimierz Florian Micuta, miecznik Jakub Chreptowicz, regent Franciszek Olizarowicz. Widymus do akt ziemskich rosieńskich 21 listopada 1797 r. podał Antoni Woyna. Vide: *ibidem*.

³¹ „Kuryer Polski” 1731, nr 102.

³² 24 kwietnia 1709 r. Dominik Kolecki, starosta ejszyski wziął w zastaw Lipsk Murowany od Jana i Konstancji z Wereszczyńskich Woynów, sędziców ziemskich pińskich. Transakcja opiewała na sumę 2 000 talarów. Natomiast 20 listopada 1719 r. w wyniku porozumienia przed Trybunałem Głównym WKL między Koleckim a Karolem Janem Korsakiem Bobynickim, chorążym smoleńskim oraz Andrzejem Dominikiem Turłajem, sędzią ziemskim trockim i wypłaceniem kwoty 25 000 zł (z ewikcją na Traskunach) przyznano „na wieczność” tę majątność Koleckiemu. Wkrótce potem dobra te wziął „wlewkiem” za 6 166 talarów i 4 tynfy Krzysztof Wiktoryn Jundziłł, marszałek grodzieński. Vide: LVIA, SA 479, k. 807–814v. 26 sierpnia 1744 r. Jan Hutorowicz, budowniczy oszmiański aktykował dokument w Trybunale Głównym WKL. Wcześniej, tj. 30 stycznia 1732 r. do akt grodzkich pińskich podał Jan Beym, sługa Michała Stanisława Orzeszki, marszałka pińskiego. Vide: LVIA, SA 104, k. 1428–1431v, 1440–1441v.

³³ ANKr., sygn. ZZG 41, s. 134.

³⁴ LVIA, SA 487, k. 517; LVIA, SA 104, k. 1376–1377v. Na wniosek Jana Chryzostomowicza i Stanisława Franciszkowicza, Karpów 19 sierpnia 1744 r. ekstrakt tego zapisu do akt trybunalskich podał Jan Hutorowicz, budowniczy oszmiański.

³⁵ Wynika z niego, że majątność Szudziałowo dostała od ojca, ale wioski Staroczek, Białe Błota i Rugiedy kupiła osobiście. Oprócz tego sumę 20 000 tynfów zabezpieczoną na Świacku przeznaczyła do podziału z rodzoną siostrą Teodorą.

³⁶ Dokument przyjęli: Hieronim Łopot, asesor i łowczy wołkowyski oraz Józef Protosewicz burmistrz, Piotr Michniewicz, Maciej Woycicki, Szymon Wysocki rajcowie, Roman Fiedziukiewicz, Jan Jacewicz, Jakub Budrewicz ławnicy, a także Adam Michniewicz pisarz, urzędnicy kryńscy.

do wypłaty 1 000 zł Annie Abłamowiczównie. Dokument podpisała pod zaręką sporej sumy 100 000 zł³⁷. W tym miejscu należy pamiętać, że siostra Kotowiczówny Teodora³⁸ była żoną Jana hr. Krasickiego, kasztelanica halickiego, dziedzica Kamienia Koszyrskiego w województwie wołyńskim³⁹. A zatem Karp skoligacony był także z jednym z bardziej znanych i wpływowych rodów osiemnastowiecznego Wołynia.

Dnia 8 sierpnia 1732 r. w sądzie grodzkim grodzieńskim Karpiowie toczyli proces z pozwu kamedułów konwentu wigierskiego. Zatarg sprowokował Samuel Świacki, podstarości z Lipska Murowanego. Wtargnął on ze swymi ludźmi na ziemię zakonników i wyciął las nad rzeką Wołkuszka należący do Hołynki. Ponadto spustoszył tamtejsze łąki. 30 lipca tego roku wojscy mieli też sprawę sądową z mieszkańcami wsi Rakowicze. Tutaj chłopci uskarżali się na kolejną samowolę Świackiego. Podstarości zagarnął ich bydło z pastwisk hołyńskich i przegonił do Lipska Murowanego. Co prawda później je zwrócił, ale po trzech najlepszych wołach słuch zaginęła⁴⁰. Natomiast 11 kwietnia 1733 r. w Grodnie Karpiowie zastawili Szudziałowo Janowi i Eleonorze z Żabickich Bukowskim, pułkownikom JKM. Wartość kontraktu wynosiła 10 000 zł⁴¹. Prawdopodobnie pieniądze potrzebne im były na przeprowadzenie kolejnej transakcji. Trzy dni później, w Grodnie Jan Emanuel nabył wlewkiem od ojczyma i matki Witkowszczyznę z Rafałówką w powiecie grodzieńskim. Transakcja opiewała na 48 000 zł⁴². Następnie 24 kwietnia 1733 r. w sądzie kapturowym grodzieńskim Antoni Orzeszko, pisarz grodzki piński w imieniu ojca Michała, marszałka pińskiego protestował na Jana Emanuela Karpię, wojskiego i sędziego kapturowego powiatu grodzieńskiego. Bój toczył się od 26 listopada 1731 r., a powodem było odmówienie przez Karpiów przyjęcia zastawu 10 000 tynfów ulokowanego na Świacku

³⁷ LVIA, SA 14805, k. 1491–1493v. Pieczętarzami Karpiowej byli: Zygmunt Bisping, sędzia ziemski starodubowski i [Józef] Izydor Krzywkowski.

³⁸ Zmarła w 1754 r. Vide: A. Boniecki, *Herbarz polski* [dalej: Boniecki], t. XII, Warszawa 1908, s. 174.

³⁹ Syn Józefa Stefana i Justyny z Sapiechów hr. Krasickich. Tak jak szwagier Karp był elektorem w 1733 r., a w 1734 r. podpisał konfederację generalną warszawską. Starosta drużyłowski, chorąży nadworny litewski 1746 r. Vide: *ibidem*, s. 173–174.

⁴⁰ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 23, k. 394–394v.

⁴¹ *Ibidem*, nr 24, k. 158–159v.

⁴² LVIA, SA 14805, k. 1270–1271v. Pieczętarze: Kazimierz Florian Micuta podkomorzy grodzieński, Dobrogost Kazimierz Bouffał pisarz sądów kapturowych grodzieńskich, Benedykt Aleksandrowicz, stolnik grodzieński i sędzia kapturowy. Widymus wydano 19 maja 1787 r. Vide: NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 24, k. 160–161v.

w powiecie grodzieńskim⁴³. Pozwany nie pozostał bierny i ze swej strony też wytoczył proces obu Orzeszkom. Wezwanie otrzymali 20 maja 1733 r. w Ostrynie (pow. lidzki)⁴⁴. Co prawda pierwsza rozprawa miała się odbyć w sądzie kapturowym grodzieńskim⁴⁵, ale z tego względu, iż Karp był członkiem tego sądu, ostatecznie do procesu doszło 1 czerwca 1733 r. w sądzie grodzkim grodzieńskim⁴⁶. Z kolei 1 czerwca 1736 r. Jan Emanuel i Katarzyna Karpiowie pozwali do Trybunału Głównego Litewskiego Kazimierza Micutę, starostę szumilskiego⁴⁷. Przyczyną było przetrzymywanie dokumentów dotyczących Lipska Murowanego. Oskarżony wszedł w ich posiadanie nabywając wlewkiem folwark Rogożyn należący do tejsze majątności i uparcie odmawiał wydania akt⁴⁸.

W owym czasie bieżące kłopoty przeplatały się z działalnością publiczną naszego bohatera. Można przyjąć, że rok 1733 pod tym ostatnim względem był dla niego niezwykle udany. Już 18 marca na sejmiku przedkonwokacyjnym został wybrany na sędziego kapturowego powiatu grodzieńskiego⁴⁹. A zatem cieszył się zaufaniem i szacunkiem nie tylko notabli, ale i szerszej rzeszy powiatowej szlachty. Dobrze zaświadcza o tym także umieszczenie 14 lipca 1733 r. w instrukcji szlachty grodzieńskiej dla deputatów na zbliżający się sejm elekcyjny w Warszawie zapisu o „reindukcji” gruntów dóbr Karpowicz zawłaszczonych do klucza chodorowskiego ekonomii grodzieńskiej. Postulowano o pilne powołanie komisarzy do wyjaśnienia tej kwestii. Poza tym upominano się, by dwory bazylianek i bernardynek w Grodnie podlegające jurysdykcji Karpia, wojskiego grodzieńskiego wyłączyć z „uzurpowanej niesłusznie dyspozycji miasta Grodna” i „aby na czas sejmów i zjazdów *ad dispositionem* gospód nie narażał”⁵⁰. Widzimy zatem, że Karp umiał skutecznie przeforsowywać swoje dążenia. W dalszym ciągu był też bardzo aktywny politycznie. Na kolejnym sejmiku grodzieńskim pojawił się przy boku jego dyrektora Samuela Łazowego, kasztelana mściśławskiego. Miało to miejsce

⁴³ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 24, k. 272–272v, 273–273v.

⁴⁴ Wręczył je nieznan nam z nazwiska woźny powiatowy w asyście Jana i Józefa Eysmontów.

⁴⁵ *Ibidem*, k. 218. Pozew aktykowano do ksiąg grodzkich grodzieńskich 1 czerwca 1733 r.

⁴⁶ *Ibidem*, k. 831v.

⁴⁷ W dokumentach wielokrotnie zapisany jako starosta similski.

⁴⁸ LVIA, SA 14805, k. 1490–1490v.

⁴⁹ LVIA, f. 1282, inw. 1, nr 6106. Wymieniony tu pomyłkowo z imieniem Józef.

⁵⁰ *Akty Izdawaemye Vilenskoû Arheografičeskoû Kommissiëu. Vilenskaâ Arheografičeskaâ Kommissiâ*, t. VII, Vil'na 1874 [dalej: AVAK VII], s. 284, 290–291, 293. Karp przejął te prawa po teściu. 20 lipca 1733 r. w grodzie grodzieńskim dokument aktykował Marcin Olizarowicz, krajczy grodzieński.

przed sejmem pacyfikacyjnym. Również tym razem wprowadzono do instrukcji deputackiej zapis o konieczności nagrodzenia zasług Jana Emanuela Karpią, wojskiego grodzieńskiego. Nominowany był wspólnie z Konstantym Kalenkiewiczem, koniuszym grodzieńskim i Józefem Wa[h]lem, chorążym grodzieńskim. Zapewne chodziło tu o ich chwalebny postawę podczas przemarszów i działań wojsk rosyjskich na Grodzieńszczyźnie⁵¹. *Notabene* Karpią tytułowano wtedy rotmistrzem powiatu grodzieńskiego. Najpewniej właśnie sfera wojskowa była jego mocną stroną. Niedługo potem pojawił się na sejmie elekcyjnym w Warszawie. Jak większość współrodowców, Jan Emanuel Karp, wojski i rotmistrz powiatu grodzieńskiego 12 września 1733 r. optował za wyborem na króla Stanisława Leszczyńskiego. Wspólnie z nim wotowało jeszcze czterech kuzynów z tzw. linii rykijskiej (źmudzkiej)⁵². Trzeba podkreślić, że wybór ten znakomicie potwierdzał ukierunkowanie polityczne także innych przedstawicieli rodziny⁵³.

Tuż przed 28 kwietnia 1733 r. w Jasionówce Karp sprzedał Kalinówkę Wiktorynowi Kuczyńskiemu. Z uzgodnionej sumy 66 000 zł otrzymał gotówką 55 000 zł a resztę, tj. 11 000 zł nabywca zobowiązał się oddać w grodzie goniądzkim w późniejszym terminie. Zaległość w kwocie 6 000 florenów wypłacił Karpiowi przed 5 października tego roku, a „kwit ręczny” oblatowano w aktach grodzkich drohickich⁵⁴. Natomiast 5 kwietnia 1734 r. Jan Emanuel Karp, wojski grodzieński i poseł powiatu grodzieńskiego podpisał konfederację generalną stanów litewskich – zwolenników elekcji króla Stanisława Leszczyńskiego, zwaną też Spiskiem Wileńskim z roku 1734. Świadczy to o jego nieustającej aktywności politycznej⁵⁵. Niestety, działalność Karpią na niwie publiczno-politycznej pochłaniała sporo pieniędzy. Jeszcze przed sejmem elekcyjnym pożyczył od ojczyma 6 000 zł pod zastaw Szudzia-

⁵¹ *Ibidem*, s. 298–299.

⁵² Byli to: Antoni, podstoli upicki, Felicjan, starosta kirszewski, Franciszek, ciwun eyragolski i Józef, starosta polepski, Karpiowie. Vide: J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, Lwów 1910, s. 87.

⁵³ Należy pamiętać, iż wieloletnim sekretarzem króla Stanisława Leszczyńskiego był kuzyn wojskiego z tzw. linii rykijskiej (źmudzkiej) Jozafat Michał Karp, podstoli smoleński, w latach 1736–1739 biskup źmudzki. Jan Emanuel utrzymywał z nim bliskie kontakty, chociaż wspólnego przodka mieli dopiero w połowie XVI w. Był nim Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski.

⁵⁴ W. Kuczyński, *Pamiętnik 1668–1737*, Białystok 1999, s. 60–61.

⁵⁵ *Akta zjazdów Wielkiego Księstwa Litewskiego*. T. I: *Okresy bezkrólewi*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006, s. 355, 381.

łowa. Poza tym żona mocno wsparła go finansowo, przekazując część swojej biżuterii. I tak np. Jan Emanuel odstąpił za 600 tynfów sztukę diamentową Józefowi Badarakiemu, mieszczaninowi grodzieńskiemu. Karp nie stronił też od zaciągania drobniejszych długów, jak ten na kwotę 15 czerwonych złotych u pana Malewskiego⁵⁶. Wynikałoby z tego, że wówczas, pomimo posiadania niemałych dóbr, utracił płynność finansową. Zaspokojenie ambicji politycznych okazało się nader kosztowne, choć faktycznie jego kariera dopiero się rozwijała. 23 października 1736 r. Jan Karp, wojski grodzieński został nawet dyrektorem sejmiku komisarskiego powiatu grodzieńskiego. Pod jego przewodnictwem uchwalono instrukcję dla wybranych komisarzy – Michała Sapiehy, starosty gulbińskiego i Jakuba Chreptowicza, miecznika grodzieńskiego. Zawierała ona między innymi postulaty zniesienia podatku podymnego z dóbr szlacheckich i duchownych, a także dotyczyła sposobu finansowania wojska z podatków z dóbr szlacheckich, duchownych oraz starostw i dzierżaw królewskich. Oprócz tego postanowiono, że opłacony „żołnierz do dyspozycji województw i powiatów należeć ma i corocznie przed ichmość panami komisarzami swojego województwa i powiatu *more* komputowego żołnierza popisować się powinien. I to też *cavetur*, aby ci żołnierze oficerów nad sobą szlachtę w tym WXL dobrze urodzoną mieli”. Zebrana szlachta odniosła się także do nad wyraz restrykcyjnych podatków czopowego i szelężnego. Podkreślono, iż wielu posesorów odczuwa to boleśnie od 1717 r. i „po całym powiecie wielkie znajdują się ruiny”. Na koniec uczestnicy sprzeciwili się by „chrześcijanie służyli u Tatarów i Żydów”⁵⁷. Działalność i funkcja Karpia na wspomnianym sejmiku mówi o jego sympatiach prosapieżyńskich. Niedługo później, tj. 21 listopada 1736 r. wojski Karp przybył do Grodna z kasztelanem Łazowym, co zostało skrzętnie odnotowane w poczytnym „Kuryerze Polskim”. W tym też czasie ponownie zastawił za 6 000 zł Szudziałowo. Kontrahentami byli Jerzy i Barbara z Iwaskiewiczów Snarscy. Następnie 22 stycznia 1737 r. wojski grodzieński oddał swoje archiwum do depozytu u bernardynów grodzieńskich. Stosowny skrypt asekuracyjny otrzymał od Mateusza Bańkowskiego, gwardiana zakonu⁵⁸. Niewątpliwie świadczy to o poczuciu zagrożenia Karpia. Trudno dziś wyrokować, czy miało to związek z jego stanem zdrowia. Jeszcze

⁵⁶ Występuje też w formie Maliejewski. Vide: LVIA, SA 479, k. 808v–809v; LVIA, SA 483, k. 1261–1261v.

⁵⁷ AVAK VII, s. 300–302.

⁵⁸ LVIA, SA 479, k. 812v.

4 lutego 1737 r. wybrano go z powiatu grodzieńskiego na deputata do Trybunału Głównego WKL⁵⁹. Niestety, nie zdążył już wziąć udziału w jego posiedzeniach. Wczesną wiosną Karp mocno podupadł na zdrowiu. Obłożnie chory spisał testament 6 kwietnia 1737 r. w Rusocie. Jan Emanuel Karp, wojski grodzieński zmarł najprawdopodobniej 8 lub 9 kwietnia 1737 r., bowiem 10 tegoż miesiąca nastąpiła intromisja Katarzyny Karpiowej w dobra Lipsk Murowany. Dokonujący jej Stefan Siezieniewski, woźny powiatu grodzieńskiego podkreślił, iż Katarzyna przedstawiła dwa zapisy od zmarłego męża, tj. jeden „donacyjny” opiewający na kwotę 60 000 zł i drugi „dożywotni” na Lipsku Murowanym i Karpowiczach. Oba były przyznane w Grodnie i Brańsku⁶⁰.

Ostatnią wolę wojskiego aktykowano 13 tegoż miesiąca w sądzie grodzkim grodzieńskim⁶¹. Zgodnie z wytycznymi miał być pochowany w kościele karmelitów bosych w Grodnie. W tym celu zapisał im 10 000 zł na remont kościoła obwarowując sumę na Witkowszczyźnie. Poza tym zobligował zakonników do odprawiania dwóch mszy tygodniowo za dusze najbliższej rodziny. Drugie 10 000 zł zabezpieczone na Karpowiczach rozdysponował między jezuitów (3 000 zł), dominikanów, bernardynów i franciszkanów (po 2 000 zł). Na klasztor brygidek i bernardynek zapisał po 500 zł, bazylianom i bazyliankom po 100 zł; do kościołów w: Karpowiczach 1 000 zł, w Odelsku 200 zł, do Lipska Wielkiego 100 zł oraz Brzostowicy Drewnianej 500 zł. Równocześnie zwrócił się do kasztelanów Łazowych o jak najszybsze wypłacenie kwoty 2 000 zł na najpilniejsze potrzeby. Potwierdził także wcześniejszy zapis dożywocia dla żony na Lipsku Murowanym i Karpowiczach. Oprócz tego przekazał jej wszelkie ruchomości: wozy, karety, konie oraz sporo wartościowej biżuterii, w tym precjoza diamentowe (krzyż, kolce, pierścień, spinka), perły uriańskie, sygnet turkusowy oraz klejnoty rubinowe. Łącznie z odzieżą i pozostałymi pobranymi przedmiotami 3 sierpnia 1742 r. wyceniono je w przedziale od 40 000 do 60 000 zł⁶². Jednak to matce pozostawił prawa własności na oba majątki. Opiekunami żony wyznaczył ojczyrna Samuela Łazowego, kasztelana mścisławskiego i Michała Orzeszkę, marszałka pińskiego. Bratu ciotecznemu Franciszkowi Rusieckiemu⁶³ scedo-

⁵⁹ „Kuryer Polski” 1737, nr 9, s. 2; *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1647–1794 Spisy*, red. A. Rachuba, oprac. A. Rachuba et al., Warszawa 2004, s. 174.

⁶⁰ Asystowali mu Jan i Paweł Białokozowie. Vide: NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 26, k. 277–277v.

⁶¹ *Ibidem*, k. 280–282.

⁶² LVIA, SA 485, k. 918, 923v.

⁶³ Syn Konstancji z Karpów Aleksandrowej Rusieckiej, kasztelanicy mińskiej.

wał swoje prawa do Zdzitowca w woj. brzeskolitewskim z zastrzeżeniem, aby ten ostatecznie ustąpił w sprawie Narewki. Wszelkie dokumenty na Zdzitowiec Rusiecki miał odebrać od matki testatora. Zgodnie z zaleceniem drobniejsze długi winny być pokryte ze sprzedaży jego ruchomości, tj. rzędów końskich, sreber, szabel, pasów, sukien itd. Na koniec Jan Emanuel pożegnał – chyba najbliższego mu duchowo krewnego – Jozafata Michała Karpia, biskupa żmudzkiego⁶⁴. Młody Karp jako bogobojny chrześcijanin był z nim w dobrej komitywie. Zresztą wcześniej wspomniane legaty kościelne – ich liczba i wartość – świetnie pokazują, jak bardzo był religijny. Z tego dokumentu czerpiemy też informację, do kogo jeszcze z otoczenia żywił braterskie uczucia. Specjalne życzenia złożył bliskim przyjaciołom: Michałowi Orzeszce marszałkowi pińskiemu, Michałowi Massalskiemu, pisarzowi WKL i staroście grodzieńskiemu, Antoniemu Micucie, podstolemu i podstaroście grodzieńskiemu, Józefowi Kazimierzowi Kaczanowskiemu, ciwunowi berżańskiemu i sędziemu grodzkiemu, Dobrogostowi Kazimierzowi Bouffałowi, pisarzowi grodzkiemu grodzieńskiemu oraz Benedyktowi Eustachemu Aleksandrowiczowi, stolnikowi grodzieńskiemu.

Z obowiązku należy dodać, że na późniejszych procesach majątkowych Rusieccy próbowali udowodnić, iż wojski Karp zapisał Franciszkowi Rusieckiemu, bratu ciotecznemu także Narewkę, ale jak wiemy z dokumentów, nie była to prawda⁶⁵.

Należy zauważyć, że obiecująco rozpoczęta kariera Karpia była możliwa dzięki wielu dobrze współgrającym ze sobą czynnikom. Oprócz dobrego pochodzenia, tj. 200-letniego zakorzenienia rodziny Karpiów na Grodzieńszczyźnie, jego wiedzy (wykształcenie zagraniczne), walorów intelektualnych i organizacyjnych czy też krasomówczych (dyrektor sejmiku), opierała się także na świetnych miejscowych koligacjach. Matka i żona pochodziły z bardzo starych i wpływowych rodzin grodzieńskich (Jundziłowie, Kotowiczowie) o ustabilizowanej pozycji majątkowej. Ponadto młody Jan Emanuel był wnukiem Józefa Eliasza Karpia, podkomorzego ziemi bielskiej pełniącego urząd 30 lat. Dziadek po kądzieli Krzysztof Wiktoryn Jundził to wieloletni marszałek grodzieński, natomiast teść Hrehory Józef Kotowicz przez 7 lat był chorążym a później 18 lat starostą grodzieńskim⁶⁶. Najpew-

⁶⁴ LVIA, SA 14805, k. 1680–1682v. Pieczętarzami testamentu byli: Samuel Antoni Skirmuntt łowczy grodzieński, Michał Antoni Nargielewicz, skarbnik rzeczycki i Stefan Kułak, miecznik mścisławski. Pierwszy widymus wydano 21 maja 1737 r. a drugi 14 listopada 1797 r. Antoniemu Woynie, który aktykował go w Rosieniach.

⁶⁵ *Ibidem*, k. 915v.

⁶⁶ UWKL, t. II, s. 243, 270, 339.

niej jednak najważniejszą rolę odegrał doświadczony, o dobrym ustosunkowaniu ojczym Samuel Łazowy, kasztelan mścisławski. To on bezpośrednio prowadził pasierba. Wszystkie te elementy wspólnie znakomicie zaważyły o awansach naszego bohatera. Niestety dobrze rozwijającą się karierę młodego Karpią przerwała przedwczesna śmierć. Warto przypomnieć, iż urząd wojskiego, jaki sprawował od 17 kwietnia 1730 r., hierarchicznie mieścił się w ówczesnym WKL w pierwszej siódemce urzędniczej. Poza tym był elektorem na sejm elekcyjny (1733), deputatem do Trybunału Głównego Litewskiego (1737), sędzią sądu kapturowego grodzieńskiego (1733) i dyrektorem sejmiku komisarskiego (1736). Można jedynie ubolewać, iż był ostatnim (po 200 latach) tak dobrze rokującym przedstawicielem rodziny z młodszej linii tzw. podlasko-białoruskiej. Wojski reprezentował jej 7 generację. Żaden z „tamtejszych” Karpiów później nawet nie usiłował zostać posłem na sejm lub objąć funkcję deputacką do sądu trybunalskiego. Wszyscy oni osiągnęli jedynie przeciętne urzędy powiatu słonimskiego (strażnik, łowczy, oboźny, koniuszy).

Jan Emanuel Karp, wojski grodzieński zmarł bezpotomnie. Jedyna córka Halszka odeszła we wczesnym dzieciństwie⁶⁷ przed zastawieniem Szudziałowa Łazowemu⁶⁸, które nastąpiło na długo przed sejmem elekcyjnym (12 września 1733 r.)⁶⁹. Przeżyła zatem nie więcej niż rok.

Brak bezpośrednich spadkobierców spowodował poważne zawirowania wśród rodziny po mieczu i innych licznych pretendentów do spuścizny majątkowej wojskiego. Pokusa nie była mała. Tym bardziej, że już 25 stycznia 1738 r. wdowa po nim była w drugim związku małżeńskim z Franciszkiem Michałem Wereszczaką, skarbnikiem brzeskim⁷⁰. W tym miejscu należy pamiętać, że dysponowała ona jedynie dożywociem na dobrach Karpią. Również z drugim mężem za siedzibę obrała sobie dwór w podgrodzieńskiej Rusocie. Wiemy, że dawny dekret donacyjny małżonków Karpiów był tam przechowywany przez Wereszczakę, aż do 19 sierpnia 1744 r.⁷¹

Szybkie ponowne zamążpójście Katarzyny z Kotowiczów Karpiowej, wojskiej grodzieńskiej wywołało dezaprobatę teściowej Konstancji z Jundziłów *primo voto* Stanisławowej Antoniowej Karpiowej, podkomorzycowej ziemi bielskiej *secundo voto* Samuelowej Łazowej, kasztelanowej mścisławskiej oraz

⁶⁷ LVIA, SA 479, k. 808v.

⁶⁸ LVIA, SA 483, k. 1261v.

⁶⁹ LVIA, SA 14805, k. 1288–1289v.

⁷⁰ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 27, k. 75–75v.

⁷¹ LVIA, SA 487, k. 516.

krewnych po mieczu zmarłego. Stanowiło dla nich dobry dodatkowy pretekst, aby usunąć ją z majątków. Zwłaszcza, że najbliżsi kuzyni, tj. Karpiowie z powiatu słonimskiego w tym czasie poważnie zubożeli i widząc możliwość łatwego wzbogacenia, zaciekle dociekali swoich praw. Poza tym Karpowicze (Brzozowa) faktycznie były gniazdem rodziny co najmniej od 1522 r. i z tego też względu niewątpliwie trudno im było się pogodzić, by majątność przeszła w obce ręce⁷².

Trzeba nadmienić, że zaraz po śmierci syna Łazowa odebrała z depozytu od bernardynów grodzieńskich dokumenty majątkowe⁷³. Również z Karpowicz zabrała szereg papierów rodzinnych oraz ruchomości. Zgłosiła też pretensje do młyna i mostu wołkuskiego należącego do majątności Lipsk Murowany⁷⁴. 15 czerwca 1737 r. Łazowa wraz z Jerzym i Barbarą z Iwaszkiewiczów Snarskimi nasłała ludzi na młyn w Wołkuszu z poleceniem zdemonstrowania wszystkich urzędzeń. Poczynione szkody wyceniono na 400 tynfów. Już 28 czerwca 1737 r. w sądzie grodzkim grodzieńskim Katarzyna z Kotowiczów Karpiowa, wojska grodzieńska złożyła o to skargę na kasztelanów. W sprawę zamieszany był także Mateusz Popławski, gwardian bernardynów z Grodna. Następną rozprawa trybunalska odbyła się 29 sierpnia 1738 r., a do oskarżonych dokooptowano Kazimierza Micutę, starostę szumilskiego, który trzymał „zapisem zmownym bez dania żadnej sumy wieś Rahożyn” (Rogożyn). Napastnikom za groźby wymierzono karę 70 kop groszy⁷⁵.

Warto wspomnieć, że w owym czasie Łazowi kasztelanowie mściśławscy rezydowali w Brzostowicy Murowanej⁷⁶. Natomiast dobra hołyńskie oddali w arendę Żydowi Pinchasewiczowi. Źródła odnotowują go 13 października 1738 r.⁷⁷

Samuel Łazowy, kasztelan mściśławski zmarł w 1738 r.⁷⁸, przed 22 stycznia⁷⁹. Wdowa po nim 13 października 1738 r. weszła w spór sądowy z byłą

⁷² Historię bojów sądowych o schedę zmarłego autor przedstawi w artykule o Janie i Mikołaju, oboźnym słonimskim, Karpkach właścicielach Pierzchowicz w powiecie słonimskim.

⁷³ LVIA, SA 479, k. 809v–810. Na procesie 29 sierpnia 1738 r. braciom zakonnym przewodniczył nowy gwardian Bonawentura Idzikowski.

⁷⁴ LVIA, SA 14805, k. 1485–1486v.

⁷⁵ LVIA, SA 479, k. 809v.

⁷⁶ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 27, k. 66–67v, 75–75v. Pozew Wereszczakom wręczył 25 stycznia a Łazowej 27 stycznia 1738 r. Asystowali mu Jan i Szymon Kulbaccy. W procesie wzięli też udział Jan i Helena z Rostockich Karpiowie oraz ich młodociane potomstwo. Dziedziczyli Pierzchowicze w powiecie słonimskim.

⁷⁷ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 24, k. 822.

⁷⁸ Boniecki, t. XV, Warszawa 1912, s. 252.

⁷⁹ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 27, k. 66v; LVIA, SA 14805, k. 1268v.

synową. Miała do niej pretensje o niewywiązanie się z mężowskich zapisów. Wypomniała Katarzynie Wereszczakowej także wszystkie przedmioty, które ofiarowała jej z „miłości swojej”, jeszcze jak była synową. Były to osobiste suknie i szaty Łazowej, obicia, konie, karety i klejnoty pochodzące „z domu swego Jundziłłowskiego”. Oprócz tego Katarzyna pożyczła od niej kwotę 1 800 zł i 38 czerwonych złotych. Oba obligi zabezpieczyła na sukcesji po nieżyjącym ojcu Hrehorym Kotowiczu, staroście grodzieńskim i do tej pory nie opłaciła. Zagarnęła też jakąś część dokumentów dotyczących Karpowicz i Lipska Murowanego⁸⁰. W tym ostatnim majątku Wereszczakowie osadzili swojego zawiadowcę Karwowskiego⁸¹. Najpewniej kłótnie te w dużej mierze spotęgowane były wieloma znacznymi legatami zmarłego Karpia na rzecz kościołów i trudnością w ich realizacji. Należy podkreślić, iż wszyscy spadkobiercy zbytnio nie kwapili się do wypełnienia swoich powinności. Jako pierwszy Samuel Łazowy pomimo potwierdzenia 20 czerwca 1737 r. Rafałowi, przeorowi karmelitów przekazania Szudziałowa zwłóczył z jego wypełnieniem. Dodatkowo w spór włączyli się urzędnicy ekonomii grodzieńskiej. Przewodził im Jerzy Detloff Fleming, generał artylerii WKL, starosta szereszowski i administrator ekonomii grodzieńskiej. Do jego podwładnych należeli Dobrogost Kazimierz Bouffał, pisarz grodzki grodzieński i vice-administrator, Jan Szwarz kapitan JKM i komisarz, Jan Wilczyc, dzierżawca oraz Weys, podstarości ekonomii grodzieńskiej. 25 czerwca 1738 r. Bouffał zebrawszy liczną ekipę administracji oraz kilkuset (*sic!*) chłopów „zbrojnie” nie dopuścił karmelitów do objęcia Słójki i Wybranowców. Na późniejszych rozprawach zakonnicy uskarżali się także, że część przynależnego im gruntu z Szudziałowa została bezprawnie przyłączona do królewskiej wsi Sakowicze właśnie przez wspomnianych urzędników. Zawłaszczono 12 włók wraz z karczmą i młynem w miejscowości Nietupy. Poza tym do 20 czerwca 1738 r. Łazowie nie wypłacili im 10 000 zł w ramach obiecanej rekompensaty z Szudziałowa. Ostatecznie sumę tę mieli uregulować do 11 stycznia 1740 r.⁸² Czy rzeczywiście ją wypłacili, tego nie wiemy. Na niewiele też zdała się zakonnikom przyznana przez Łazowego ewikcja na dobrach Skirmontowskie, Tołoczkowski

⁸⁰ Drugi mąż Katarzyny Kotowiczówny *primo voto* Janowej Karpiowej, Franciszek Wereszczaka, skarbnik brzeski odstąpił wszystkie ruchomości łącznie z „obligami” i dokumentami hr. Krasickim. 4 kwietnia 1746 r. w grodzie wileńskim był o to proces.

⁸¹ NGAB, f. 1711, inw. 1, nr 24, k. 822v.

⁸² LVIA, SA 4752, k. 213–216v.

i Usnarze⁸³. Konflikt między stronami znacznie się zaostrzył po zgonie dawnej synowej. Katarzyna z Kotowiczów, łowczanka WKL *primo voto* Janowa Emanuelowa Karpiowa, wojska grodzieńska *secundo voto* Franciszkowa Michałowa Wereszczakowa, skarbnikowa brzeska zmarła w nocy z 8 na 9 maja 1742 r. w dobrach na Wołyniu⁸⁴. Wykorzystując sytuację Łazowa w porozumieniu z najbliższymi krewnymi Tadeuszem i Elżbietą z Łazowych Jundziłłami zajęła Lipsk Murowany już tego samego dnia. Inny przekaz podaje, iż do najazdu doszło 13 tegoż miesiąca. W każdym razie od tej pory majątkiem zarządzał ich administrator Jan Olędzki. Nie czekając długo, szwagier zmarłej Jan hr. Krasicki, kasztelanic halicki zajęła Rusotę 24 maja 1742 r. Działania te podjął w imieniu żony Teodory z Kotowiczów. Po wyrzuceniu z majątku Wereszczaki osadził tam zarządcę Zamiechowskiego. Natomiast 12 czerwca tegoż roku w sądzie grodzkim grodzieńskim przeor karmelitów bosych grodzieńskich Romuald ponownie dochodził realizacji należącego im legatu. Na procesie przeor podkreślił, iż zakonnicy wypełnili swoje zobowiązanie odprawiając zamówione msze święte za dusze Karpiów, lecz pieniędzy i majątności wbrew postanowieniom testamentowym nie uzyskali. Część zaległych środków, tj. 4 000 zł, Jundziłłowie wypłacili im dopiero 18 marca 1754 r. w Grodnie. Sumę odebrał przeor Jan Nepomucen od świętego Elizeusza. Pomimo dalszych licznych procesów reszty nie otrzymali. Stan ten trwał aż do 22 grudnia 1761 r., kiedy to leciwa Łazowa potwierdziła zapis wobec przeora Juliana. Prawdopodobnie czując rychły koniec żywota, chciała ostatecznie wypełnić przeterminowane zobowiązanie. Należy też zaznaczyć, że była to już ostatnia niezrealizowana dyspozycja testamentowa Jana Emanuela Karpia, wojskiego grodzieńskiego⁸⁵.

Wypada również nadmienić, że w 1742 r. zmarłego Jana Emanuela Karpia, wojskiego grodzieńskiego kilkakrotnie w dokumentach wspominał krewny i zarazem imiennik oraz główny inicjator procesów o Karpowicze Jan Chryzostomowicz Karp⁸⁶. Pomimo jego zaciepłych wysiłków Tadeusz i Franciszka z Łazowych Jundziłłowie, podkomorzowie grodzieńscy utrzymali się przy Karpowiczach jeszcze do 1747 r.⁸⁷

⁸³ NGAB, f. 1761, inw. 1, nr 7, k. 753–754, 757–759. Dokument aktykowano 21 czerwca 1737 r. w księgach grodzkich grodzieńskich a świadkami Łazowego byli Jerzy Snarski i Jakub Wasilewski.

⁸⁴ LVIA, SA 488 k. 695v.

⁸⁵ NGAB, f. 1761, inw. 1, nr 12, k. 195–196. Aktykowano w aktach grodzkich grodzieńskich 2 stycznia 1762 r.

⁸⁶ ANKr., sygn. ZZG 41, s. 182.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 212.

Konstancja z Jundziłłów *primo voto* Stanisławowa Antoniowa Karpiowa, podkomorzycowa ziemi bielskiej *secundo voto* Samuelowa Łazowa, kasztelanowa mścisławska dożyła sędziwego wieku. Tak jak syn była bardzo wierząca i hojna na rzecz kościoła katolickiego. Po pożarze świątyni franciszkanów grodzieńskich w połowie XVIII w. znacząco wsparła jej odbudowę⁸⁸. Ufundowała też nowy ołtarz oraz organy. Kasztelanowa była również autorką utworu religijnego⁸⁹. Po raz ostatni odnotowano ją 6 czerwca 1765 r. w Hołynie⁹⁰.

Z obowiązku trzeba też dodać, iż prawie 60 lat później jednym z dawnych majątków wojskiego Karpiowa, tj. Narewką (wieś Grodzisk, Mikłaszewo, wieś i folwark Siemianówka) władał Ferdynand Eysymont, wojski grodzieński. Dekrety sądowe ziemskie grodzieńskie z 28 października 1810 r. i 14 września 1812 r. wymieniają właśnie jego jako byłego właściciela Siemianówki i Grodziska. Ferdynand Eysymont, wojski grodzieński zmarł przed 28 października 1810 r.⁹¹

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

– Kopicjana, pudło nr 123.

Archiwum Narodowe w Krakowie:

– Zbiór Zygmunta Glogera (tzw. Kopicjana), sygn. 41.

Lietuvos valstybes istorijos archyvas (Vilnius):

– SA 77, 104, 478, 479, 483, 485, 487, 488, 14805, 4752

– f. 1282, inw. 1, nr 6106.

Nacional'nyj istoričeskij arhiv' Belarusi (Nacyanalny historyčnyj archiu Belarusi, Мінск):

– f. 1711, inw. 1, nr 23, 24, 26, 27; f. 1755, inw. 1, nr 78; f. 1761, inw. 1, nr 7, 12.

⁸⁸ W 1761 r. konsekrował go sufragana białoruski Feliks Towiański. Vide: J. Gordziejew, *Socjotopografia Grodna w XVIII wieku*, Toruń 2002, s. 173.

⁸⁹ *Nabozenstwo z Różnych approbowanych Książek w jedno Z wyborem y pilnością, Przez Jasnie Wielmożną Jey Mość Panią P. Konstancją z Jundziłłów Łazową Kasztelanową Mscisławską zebrane. Y pod teyże samey J.W. Imść P. Imieniem, dla pożytku y wygody wiernych Chrystusowych, Za pozwoleniem Zwierzchności Duchowney, pierwszy raz z druku wychodzące Roku Pańskiego 1753. W Wilnie, w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, w 4ce, k. 4, s. 86.*

⁹⁰ LVIA, SA 14805, k. 1463–1463v.

⁹¹ „Kuryer Litewski” 18 IV 1814, nr 31, dodatek, s. 5–6.

Źródła drukowane

Akta zjazdów Wielkiego Księstwa Litewskiego. T. I: *Okresy bezkrólewi*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006.

Akty Izdawaemye Vilenskoû Arheografičeskoû Kommissiëû. Vilenskaâ Arheografičeskaâ Kommissiâ, t. VII, Vil'na 1874.

Dunin-Borkowski J., Dunin-Wąsowicz M., *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, Lwów 1910.

Metryka Litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo trockie 1690 r., oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2000.

Nabozenstwo z Różnych approbowanych Książek w jedno Z wyborem y pilnością, Przez Jasnie Wielmożną Jey Mość Panią P. Konstancyą z Jundziłłow Łazową Kasztelanową Mscisławską zebrane. Y pod teyże samey J.W. Imścią P. Imieniem, dla pożytku y wygody wiernych Chrystusowych, Za pozwoleniem Zwierzchności Duchowney, pierwszy raz z druku wychodzące Roku Pańskiego 1753. W Wilnie, w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, w 4ce, k. 4, s. 86.

Olkiniki – Postanowienie Generalne Stanów WXLit. – na Zjeździe Walnym woiewództw y powiatów, pospolitym ruszeniem pod Olkinikami uchwalone, RP 1700, Wilno 1700.

Opracowania

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XII, Warszawa 1908; t. XV, Warszawa 1912.

Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1647–1794 Spisy, red. A. Rachuba, oprac. A. Rachuba et al., Warszawa 2004.

Gierowski J., *Kotowicz Hrehory Józef (zm. 1724)*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław 1968–1969.

Gordziejew J., *Socjotopografia Grodna w XVIII wieku*, Toruń 2002.

Karp S., *Józef Karp, (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski – rys biograficzny*, „*Studia Podlaskie*”, nr 24, 2016.

Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego spisy, t. II, *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz et al., Warszawa 2009.

Czasopisma

„*Kuryer Litewski*” 1814, nr 31.

„*Kuryer Polski*” 1731, nr 102; 1737, nr 9.

Jan Emmanuel Karp (ca.1706–1737), a nobleman of the Grodno county. A biographical note

Summary

The article recounts the life of Jan Emanuel Karp, a Polish nobleman and an inheritor of the Karpowicze, Kalinówka and Lipsk Murowany assets in the Podlaskie Voivodeship, as well as the Narewka estate in Grodno county. Living in the first half of the 18th century, he served as captain of the Grodno county. He died shortly before April 10, 1737 and was buried in the Grodno church. He was a representative of the seventh generation of the Karp family in the Grodno county. As a young man, Karp studied abroad. He was a supporter and elector of the King Stanisław I Leszczyński and enjoyed support from the local nobility, who appointed him judge for the Grodno county. A member of the Electoral Parliament, he also served as a judge for the High Tribunal of the Grand Duchy of Lithuania.

Sławomir Karp – mgr ekonomii, heraldyk, niezwiązany z żadnym ośrodkiem naukowym.
Zainteresowania badawcze: genealogia i heraldyka kresowych rodzin Rzeczypospolitej
Obojga Narodów.

e-mail: skarp63@hotmail.com